

ně, uchylují se do soukromí, ... kde se cítí být subjekty rozhodování, kde se cítí být „vlastními hospodáři“. Fixující se maloměšťáctví i jeho nové produkty jsou tak produktem podcenění aktivní politické práce mas, podcenění účasti lidí na správě a řízení společnosti.“ (s. 143)

Studie Miroslavy Šolcové o socialistickém způsobu života logicky vyúsťuje ve zdůraznění faktoru uvědomělosti, zejména třídního vědomí a třídní uvědomělosti při aktivním formování socialistického způsobu života. Autorka přitom odmítá jednostranné moralizující koncepce, které absolutizují úlohu subjektu a jeho vědomí a ignorují působnost společenského bytí. Kritériem uvědomělosti je i za socialismu společenská praxe. Nezbytnou součástí a jedním z hlavních rysů socialistického způsobu života se proto stává politická aktivita, pro niž musí být za socialismu soustavně vytvářeny společenské podmínky.“ V této souvislosti je zapotřebí se zmínit, že nám často uniká skutečnost, že „velké činy“ se rodí z malých, že velká aktivita se rodí prostřednictvím řady malých iniciativních činů individuů... Ignorací politické angažovanosti pracujících objektivně reprodukuje podmínky pro individualizaci života“ (s. 174). Politická práce komunistické strany mezi masami je proto integrální součástí rozvoje socialistického způsobu života. Tímto osobně angažováním, politicky akčním závěrem završuje Miroslava Šolcová svůj výklad.

Souhrnně lze recenzovanou publikaci — přes některé diskusní momenty či ne zcela dořešené problémy, o nichž jsem se zmínila, — označit jako závažný příspěvek k rozvoji marxistické teorie způsobu života i k řešení praktických problémů utváření socialistického způsobu života, který splňuje náročné požadavky pedagogického a propagandistického využití.

Je však nutno s politováním konstatovat, že vysokou obsahovou úroveň studie do určité míry znehodnocuje nedostatečná redakční práce, projevující se zejména v chybných jménech autorů (například E. Sench místo E. Scheuch) a zkomoleninách anglických i zdumácnělých výrazů (dispotable místo disposable time, technostromní místo technotronní společnost aj.). I když tyto chyby neovlivňují srozumitelnost studie, neměly by se v učební pomůcce vyskytovat.

Jana Vítěčková

Filip Hronský — Jiří Suchý a kol.: Socialistický způsob života — Otázky teorie a praxe

Bratislava, Pravda 1979, 200 s.

Jedním z nejaktuálnějších úkolů marxisticko-leninských společenských věd je řešení problematiky socialistického způsobu života — problematiky, které je věnována pozornost i v nejvyšších stranických orgánech. Stačí jen připomenout XIV. sjezd KSČ nebo ideologické plénum ÚV KSČ z října 1972, a zejména pak XV. sjezd KSČ.

Kniha *Socialistický způsob života — Otázky teorie a praxe* je příspěvkem k naplnění tohoto úkolu. Svým celkovým konceptním zaměřením patří mezi publikace teoreticky značně náročné. Vyplývá to již z geneze jejího vzniku. Oba autoři jsou pracovníky Výzkumného ústavu životnej úrovně pri Štátnej plánovacej komisii, jenž byl pověřen vypracováním jednotného programu výzkumu socialistického způsobu života. Toto pracoviště převzalo i úlohu koordinátora ve státním plánu ekonomického výzkumu. Do výzkumného programu se postupně zapojilo 30 dalších vědeckých pracovišť. Publikace je výsledkem několikaletých soustavných šetření, která probíhala v letech 1971–1975. Jejím východiskem je rozsáhlá závěrečná výzkumná zpráva, nazvaná *Syntetická štúdia o teórii socialistického spôsobu života* (VÚŽÚ Bratislava, 1975 — autoři F. Hronský — J. Suchý a kol.).

Kniha, rozčleněná do devíti kapitol, pojednává o otázkách socialistického způsobu života v širokém kontextu společenského vývoje a v souvislosti s problémy teorie i praxe. Úvodní kapitola, nazvaná *Teoretické problémy spôsobu života*, se zabývá vymezením základních pojmů: „Způsob života se vztahuje na všechny životní projevy a činnosti, pomocí nichž uspokojují lidé své potřeby, využívají hmotné podmínky své existence a vstupují přitom do vzájemných vztahů v rámci poměrů typických pro danou společensko-ekonomickou formaci“ (s. 23). „Kategorie způsobu života tak vyjadřuje subjektivní stránku společenské existence, je výrazem určitých všeobecných podstatných, typických a opakovatelných stránek a souvislostí životních projevů sociálních subjektů, které vyplývají z determinace jejich životního procesu společenskými podmínkami“ (s. 33). Se způsobem života úzce souvisejí kategorie *životní úroveň* a *životní styl*. U kategorie *životní úroveň* se autoři kloní k názoru,

že je užším pojmem než životní způsob, neboť zevšeobecňuje jen jistou část reprodukce společenského života, zatímco způsob života vyjadřuje komplex životních forem, činností a vztahů ve všech společenských sférách. V otázce vztahu mezi životním stylem a způsobem života však nelze již provést tak jednoznačné rozlišení. Vedle pojmu životní styl se objevuje i pojem *životní sloh*. Použití těchto termínů v kompetentní literatuře není jednotné. Přesto se autoři, vycházejíce z myšlenek K. Honzíka a O. Kleina, pokoušejí o vymezení stylu života jako funkční integrace společenského života, která vyjadřuje stupeň zralosti a vyspělosti bytí i vědomí lidí z hlediska cílové představy o komunistickém (socialistickém) způsobu života (s. 43–44).

V další kapitole, *Factory a determinanty způsobu života*, je podrobně pojednáno o podmíněnosti a závislosti struktury způsobu života na povaze společensko-ekonomické formace. I zde autoři poukazují na rozdílnosti v názorech marxistických teoretiků při členění a třídění determinant a faktorů způsobu života; zdůrazňují, že faktory a determinanty způsobu života mají z gnoseologického hlediska primární význam a bez analýzy jejich makrosociálních účinků by nebylo možno vymezit podstatné rysy té které společnosti.

Třetí kapitola, *Socialistický způsob života ako historicky nový typ spôsobu života*, je zaměřena na otázky vymezení prvků, respektive rysů socialistického způsobu života. V těchto otázkách je rozdílnost názorů největší. Jednotliví teoretikové zpravidla zdůrazňují ty aspekty, které pokládají za důležité s ohledem na zaměření své vlastní práce. Autoři v této souvislosti zdůrazňují, že úsilí o stanovení specifických rysů socialistického způsobu života vyžaduje kombinaci různých přístupů. „Socialistický způsob života nevzniká náraz jako ucelená soustava hotových životních forem socialistické povahy. Jednotlivé prvky socialistického způsobu života vznikají a rozvíjejí se postupně, v závislosti na změnách materiálních podmínek života, na stupni zralosti socialistických společensko-ekonomických vztahů a na změnách třídní a sociální struktury společnosti“ (s. 74).

Kapitola *Socialistický spôsob života a životné potreby* pojednává o závažných otázkách místa životních potřeb v celkové struktuře způsobu života. Životní potřeby plní při reprodukci a rozvoji společnosti velmi významné funkce. Je možno pokládat je za jeden z rozhodujících motivů životních činností. Plní i instrumentální funkce, jejichž pomocí může socialistická společnost ovlivňovat životní činnosti a aktivity. Vzhledem k rozmanitosti lidských potřeb je jejich jednoznačná klasifikace obtížná. Autoři používají nejvíce rozšířené členění potřeb na reprodukční (základní) a rozvojové (vyšší). Důležité je vztah potřeb jednotlivců, společenských skupin a tříd. Je připomenut i zákon růstu potřeb, zformulovaný V. I. Leninem. Potřeby v celé historii lidské společnosti neustále narůstají, rozšiřují se a obohacují. Specifikum socialismu spočívá ve všeobecném uspokojování základních potřeb, s čímž souvisí i zajištění základních sociálních jistot, dochází ke stimulování vyšších potřeb, zejména užívání kulturních a duchovních hodnot a vytváření souladu mezi individuálními a společenskými potřebami. V kontextu kapitoly se autoři zabývají také kvalitou uspokojování potřeb v naší společnosti a kriticky hodnotí některé negativní tendence v této oblasti.

Pátá kapitola, *Životné činnosti a aktivity v štruktúre socialistického spôsobu života*, patří k nejrozsáhlejším. Životní činnosti jsou zde — jako je tomu ostatně i v řadě jiných prací, — charakterizovány jako nejvšestrannější projev způsobu života, v němž se koncentrují a zevšeobecňují všechny ostatní prvky jeho struktury (s. 98). Je zdůrazněna skutečnost, že jsou nejen projevem fyzických a duševních schopností jedince, nýbrž i procesem, v němž se promítají subjektivní i objektivní faktory lidské existence. Vzájemná interakce mezi člověkem a společností způsobuje, že člověk je souborem společenských vztahů. (Při klasifikaci činností a aktivit kladou autoři na první místo pracovní aktivity, jako další uvádějí aktivity a činnosti spojené s užíváním hodnot, s rodinným životem, se společensko-politickou angažovaností a konečně se vztahy a běžnou komunikací mezi lidmi vůbec.)

Rozvoji životních aktivit lidí v socialistické společnosti, jejich životním postojům a činnostem je věnována šestá kapitola, *Dynamika socialistického spôsobu života*. Vzhledem k systémové povaze společenského celku představuje jednotlivec a jeho životní projevy funkčně podřízenou složku společenského života. Jednota společenského systému a způsobu života nevzniká v socialismu samočinně a okamžitě. Celkový model dynamiky socialistického způsobu života musí proto představovat celý komplex determinačních souvislostí, jež stimulují tvorbu životního způsobu v socia-

listických podmínkách. Autoři uvádějí pět determinačních souvislostí: determinaci způsobu života materiálními podmínkami, determinaci psychickou strukturou subjektu, jeho potřebami, vědomostmi a realizačními schopnostmi, determinaci duchovní kulturou, usměrňováním a řízením nadstavbovými institucemi a autodeterminaci, vyplývající z vnitřních strukturálních vazeb a procesů. Rozvoj způsobu života v socialistické společnosti se tedy uskutečňuje jako složitý, mnohotvárný proces interakce mezi orgány společenského řízení a mezi soustavou objektivních faktorů rozvoje společenského života.

V kapitole *Historický vývoj socialistického způsobu života* vymezují autoři tři základní etapy tohoto vývoje: etapu přechodu od buržoazního způsobu života k socialistickému, etapu vytváření kvalitativně nových prvků socialistického způsobu života, jejich sjednocování a upevňování a etapu prohlubování a všestranného rozvoje socialistického způsobu života. Třetí etapou prochází v současné době většina socialistických zemí. Pokud jde o další směry a tendence rozvoje socialistického způsobu života v období výstavby rozvinuté socialistické společnosti, jsou to především proces homogenizace (který je však třeba chápat v jeho souvztažnosti s projevy diferenciací), růst životních potřeb a změna v jejich struktuře, všestranný rozvoj osobnosti a růst kolektivismu.

Osmá kapitola, *Socialistický způsob života a vědeckotechnický rozvoj*, rozebírá problematiku kvalitativně nového typu rozvoje výrobních sil, spojenou s uplatňováním vědy jako výrobní síly, čímž se současně posiluje i rozvoj socialistického způsobu života. Socialistický průběh vědeckotechnické revoluce se podstatně odlišuje od jejího živelného průběhu a chaotických následků v podmínkách kapitalistické společnosti. Využívání stimulů vědeckotechnického rozvoje předchází věcná a hodnotově normativní analýza politických orgánů a plánovacích institucí socialistického státu. Věda a technika tak vedou k úspoře pracovního času, rozšiřování volného času, urychlují pozitivní vývoj sociální struktury socialistické společnosti vyrovnáváním sociálně ekonomických rozdílů a jsou stimulem odstraňování rozdílů mezi fyzickou a duševní prací. To vše ovšem neznamená, že naše společnost nemusí řešit řadu problémů. Dosud ne zcela uspokojivě bráníme nežádoucím vlivům vědeckotechnického rozvoje na přírodní i sociální prostředí. V této souvislosti je však třeba poukázat na obrovské možnosti socialistické společnosti při řešení této problematiky. Důležitým momentem je zde to — jak autoři správně zdůrazňují —, že stimulace vědeckotechnického rozvoje není záležitostí úzkého okruhu expertů, ale všech pracujících. „Součástí řízení se musí stát i cílevědomé utváření socialistického uvědomění a socialistických životních postojů občanů komunistickou výchovou a soustavným rozšiřováním vzdělanostního obzoru tak, aby se staly vnitřními motivačními činiteli jejich praktických socialistických životních projevů“ (s. 181).

Poslední kapitola má název *Ciele a nástroje formovania socialistického spôsobu života*. Autoři vysvětlují, jak se formování socialistického způsobu života stává součástí cílevědomého plánovitého řízení a regulace společenského vývoje. Jde o stimulaci a usměrňování určitých životních aktivit subjektů, aby byly v souladu s nutnými trendy vývoje. Autoři rozebírají činitele společenské regulace způsobu života, cíle a nástroje formování socialistického způsobu života, jenž implikuje všestranný rozvoj osobnosti všech členů socialistické společnosti, upevnění stabilního systému existenčních a sociálních jistot a posilování morální stránky životních projevů jednotlivců.

Kniha je významným teoretickým příspěvkem k řešení problematiky socialistického způsobu života. I když se jedná o publikaci, která je prvním soubornějším výstupem výzkumů autorského kolektivu, je to dílo, jež můžeme uvítat jako obohacení naší marxisticko-leninské sociologie. Přináší řadu nových podnětů k živé diskutovaným otázkám problematiky socialistického životního způsobu.

Je možno si jen přát, aby z kontinuity výzkumné práce v této oblasti vzniklo pokračování, které by dál obohacovalo teorii i praxi socialistického způsobu života.

Mojmír Köttner